

BERGHULT, ANDERS, HERNQUIST, PETER

Omständelig beskrifning om kalkoners
fortplantning och skötsel: framgifwen
af Anders Berghult ... Öfwersedd och
med anmärkningar tilökt af Herrnqvist.
... Andra uplagan. Stockholm, tryckt
hos Carl Sto

Stolpe
1775

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

Omständelig
Beskrifning
Om
Kalkoners
Fortplantning
Och
Skötsel:

Framgifven
Af
ANDERS BERGHULT,
Kyrkoherde i : : : Socken.

Öfversedd och med Anmärkingar tillöft
Af
HERRNQVIST,
Lector.

Andra Uplagan.

STOCKHOLM,
Tryckt hos CARL STOLPE,
År 1775.

Til den benågne Läsaren.

SSid några de förflutne
årens förlopp, war
mitt Präste-Umbetes syflor
så drågeliga, at jag ågde nå-
gon tid til andra nyttiga gjö-
romåls förrättande; derfore
företog jag mig då, nämligen
i början af år 1755, at me-
delst Wefo-blad utgifwa al-
lehanda, til Landt-hushåll-
ningens uphjelpande och för-
bättring, gagnande under-
wisningar, hwarmed jag och
continuerade i tre års tid,
under Namn af Hushålls-
Bibliothec.

Ibland mycket annat, som
här=

härmed fölgde, war afwen en
beskrifning om Kalkoners
Fortplantning och Sköt-
sel, den jag med så mycket
större nöje kunde framte, som
ämnet war en förstling på
vårt språk, och en wettenskap,
hwilken jag inhämtat, af intet
annat, än flera års egen un-
dersökning och arfarenhet.

Arbetet hade då den lyckan,
at strax finna afnämare, och
har således detta Hushålds-
Bibliothec alt sedan 1757
års slut ej funnits til köps.

Seu äro wäl mine åliggan-
deförrättningar nog drygare;
dock, til at wilfara många å-
stundan, har jag sökt mig tid,
at

at sammandrağa nykånnde
beskrifning, med den tilökning,
som mitt widare undersökande
hedermera kunnat åstadkoma.

Den nytta, som jag medelst
detta sökt och söker, är intet
min, utan Låfarens; derföre
kan jag nu med så mycket stör-
re wisshet lämna mig och det-
ta lilla arbete uti mine Kåre
Lands=Måns wålwilja, som
jag ock med all tjenstaktighet
förblifwer

Den benågne Låfarens

Stockholm,
d. 19 Febr. 1769.

Ömjukt och trogne
tjenare
ANDERS BERGHULT.

Förteckning på de stycken, som
i denna Tractat finnas
afhandlade.

1. Cap. Om Stam = Kalkonerna
eller de, som bäst tjena til afwel.
2. Cap. Om deras föda och ans öf-
wer Winteren och om Våren.
3. Cap. Om Hönsens wård i wärp-
ningstiden och äggens samkning.
4. Cap. Om deras upwaktning
medan de ligga och när de kläcka.
5. Cap. Om Kycklingarna och hu-
ru de skötas när de äro späda.
6. Cap. Om deras widare wård,
nad tils de blifwa mindre eller
mera matnyttige.
7. Cap. Om deras botande, när
de äro främpige och sjuke.

I. Cap.

Om Stammen eller de Kalkoner,
som bäst tjena til afwel.

S. I.

Kalkoner äro både wackra och nyttiga kreatur: De hafwa wäl sit råtta hemwist uti warma Länder, men triswas dock ganska wäl i kallt Climat, då de blifwa rätt skotte. Modan härwid är wäl, intet så liten, som mången wille; dock icke eller så stor, at den ju wäl betalar sig, när, antingen de förmögnare, som funnit god smak i deras kött, skola köpa dem, eller ock då ägaren sjelf wil pryda sit bord med så hederliga stekar. Bägge sistnämde omständigheter hafwa gjordt mig hogad til denna afwelens fortplantning och förkofran, hwarföre jag ock dertil användt både lång tid

och mycken upmärksamhet, och det, Gudi lof! med icke liten nytta. Mer än 12 år omgicks jag med denna Sjäder-fånaden, förrän jag blef rätt kunnig om dess art och tilbördliga ans. Nog hörde jag, det man och almänneligen ännu om dem säger, nämligen, at de äro kinkiga; hwilket jag afwen sjelf är ifrån är blef nog öfwertygad om; Men lusten gjorde, at jag icke lät afsträcka mig, som den och är ordsaken, hwarföre jag tilltror mig, at om deras fortplantning och skötsel, nu och på dessa få blader, gifwa en tillförlätelig underrättelse.

S. 2.

Om **Stam**: Kalkonerna blifwer således början gjord: Med dessa förstår jag dem, som skola framalstra denna afwelen och bestå uti **Tupp** och **Söna**. En **Tupp** och **Fem Söner** utgöra en fullkomlig **Stamm**: Mindre må den intet wara, om den skal löna mödan, och större får den ej blifwa, om man icke wil lägga sig til två stammar, och då måste de skiljas åt, at de ifrån Januarii Månads slut och sedan til hösten ej nåkas; ty en **Tupp** kan intet betjena

betjena flera Hönor til gagns, och två förliskas intet om syflorna.

§. 3.

Tuppen är den, som måst hela hemligheten af denna förplantning hänger uppå; ty genom honom och intet annat, är afwelen kallad wanskelig, och beswärliga kråk, som de ock äro, hwilket jag sent men säkert funnit; derföre bör man ock på honom först och främst gifwa upmärksamhet. Hemligheten består til en stor del uti hans naturliga wäxt och styrka, och är den intet swår at undersöka; ty den wisar sig dermedst, at den, som är bäst, wäxer qwickast och yfwer sig först om Wären; dock är förnämligast at märka, hans ålder; ty skillnaden på denna gör skillnaden på afwelen, ja, den allena gör, at kycklingarna blifwa både finkiga och qwicka, det man hittils ej funnit orsaken til. Hans ålder bör derföre intet wara öfwer 1 år, och i denna tiden falla ungar efter honom, som intet gifwa Småhönns-kycklingar efter uti hurtighet och ödmhet. Deremot har försarenheten wist,

wist, at när han blifwit brukad til alstring uti 2 och 3, eller som ofkast sker, uti 4 och 5 års åldren, då wankar afwel, som icke allenast snart kan råknas, utan ock föga är wärd, at bemöda sig med. Man har ock med tiden märkt, at denna afwelen ögonstentligen både til och aftager, efter som man mer eller mindre acktar på denna alstrarens ålder: och lofwar jag, at afwelen mer och mer kofrar sig til storlek och frodighet, ju längre man behåller Tuppen wid 1 och icke flera års ålder.

S. 4.

Sönorna äro den andra Delen uti denna stammen: Dessa kunna nytias i 4 à 5 år, och äro bäst i andra, tredje och fjerde åren, derefter blifwa de sparsame til at wärpa och enwise wid liggningen; hwilka äro två olägenheter, som man noga bör akta sig före. Försigtigheten fordrar fördenstull, at man hwarje höst pålägger en ung Höna, och åfwen då undantager den äldsta: Så är ock nödigt, at öfwer wintren behålla twänne unga Tupper, på det man om wären må hafwa en säker

ker allstrare för sin Stamm, och til åf-
 wentyrs en at tjåna sin granne med,
 hwilken gärna gifwer 18 à 20 Dal.
 Kopp:mynt för honom. Åfwen är an-
 gelåget, at man hafwer denna stammen
 af mörk fårg, och hålst Tuppen swart,
 samt Hönorna grå eller swartbrokota;
 ty jag har flera gånger funnit, at de
 hwita och blekröda warit både flena at
 wårpa och ostadiga at ligga. Dessa
 måste man noga kunna känna åtskildt,
 til både fårg och ålder; hwarföre ock
 de, som åro mycket lika, måste märkas;
 ty annars år man bedragen under sköt-
 selen, både når de ligga, så ock når man
 wil taga den åldsta til slagt, som nyss
 fades. Märket må icke ske på någon
 winge; ty det skadar, ej allenast wid
 liggningen, utan ock då de skola hylla
 och wårma ungarna: Jefe eller må det
 ske, som många bruka, med omsyddade
 klutar på benen; ty deruti wåra små
 löf, under det de ligga, som sedan komma
 på de spåda ungarna och göra dem stada:
 Utan det kan bäst ske på stjerten medelst
 olika, dock ej förlånga afklipningar.

2. Cap.

Om Stam-Kalkonernas ans och
föda öfwer Winteren och om
Waren.

S. I.

Til Kalkoners wederbörliga ans
om winteren, höder icke allenast nö-
dig föda, utan ock beqwämt hus.
Hwad det sednare widkommer, så blif-
wer det at här först observera. Be-
qwämt husrum är för dessa så nö-
digt, som för alla andra våra Hem-
kreatur; ty ehuru Kalkoner, som redan
sagdt är, härstamma ifrån warma län-
der, och dock uthärda ej allenast kalla
Wintrar, utan kunna ock tåla at gå
ute i snö och slasf, ja, äfwen, at om
nätterna sitta under bara himmelen;
likwäl bör man intet i detta fallet for-
cera dem; ty de lida derwid mycket,
fast det icke straxt så särdeles synes.
I synnerhet wet jag, när de någon natt
setat ute, då storm, snö eller rågn wa-
rit, at de dagen derpå och understun-
dom längre, gådt dufna och ej haft
lust at äta, som icke är ringa skada.

S. 2.

S. 2.

För ingen del må man inbergera dem ibland Hönsen, Ankor-
na eller Gåsen; ty hos de förra öfwa
de tyranni och göra skada til ägarens
ringa förmån, och åter ibland Gåsen
lida de til både sjädrar och lemmar, ja,
ofta til lifwet; ty som Gåsen äro eni-
ga när de strida, och desutan ej lida an-
dra kreatur ibland sig, så måste Kalko-
nen sätta bet, när striden sker uti et trångt
rum. Bäst är fördensfull, at man haf-
wer eget hus för dem, och det så inrät-
tadt, at hwarken bläst eller rågn kan
komma wid dem: Detta bör ock genom
tillräckeligit fenster wara så ljusst, at de
wål kunna se sin mat och watten, då de
wid falla wäder spisas inne. Sådant
wärma, som små hönsen fordra, behöf-
wa de intet; dock må deras rum gärna
waras så lugnt och ljumt, at deras wat-
ten icke lätteligen fryser. Om dagen
må de wål gå ute, när det är uphålds-
wäder, fast det ock wore nog kalt; men
så snart det liden något på eftermidd-
dagen, och medan det ännu är så ljusst,
at de kunna se äta, måste de drifwas
i sitt hus och där instängas, nämligen
hållt

hålft under lås och nyckel, för mera
säkerhets skull.

§. 3.

Hwad åter deras Winter = föda
widkommer, så kan den bestå, ifrån
Hösten til Julen, af Dras, Rördrå
och Höfrö med litet gröpadt Korn eller
Malt påströdt. NB. Man brukar här-
til icke Hafre och Råg = kli; ty deraf
blifwa de förstoppade i hufwuden och
fwulna under ögonen, som ofta åstad-
kommer döden, om ej snart bot kommer
emellan. Af denna dras, kli eller frö-
råra må man gifwa dem så mycket de
åstunda; dock när fall winter är, eller
fwåra frostnätter synas tilstunda, är
man härmed sparsammare, hålft om
i deras hus ej är nog ljumt, och då må-
ste man, besynnerligast om qwallarna
gifwa dem nattfoder af torr föda, så-
som stött korn eller blandfäd, men in-
galunda råg. Man må ock under den-
na tiden, när lindrigt wäder är, gif-
wa dem ibland råran kokade Roswor,
astråden af Morötter, Rödbettor,
Swit = eller Brunkål och Salader, samt
hwad som förrutnar af Surkålen, sedan
saltet

saltet och syran är wäl utskölgdt och aflafadt; hwilket alt de icke allenast denna tiden gärna äta, utan ock nu må wäl utaf.

§. 4.

Straxt efter Julen eller in medio Decembris, då deras alstrings-tid närmare nalkas och ägg-boen mera tiltaga, bör man, jämte denna nyssnämde födan, icke spara det bättre kornet, hwaraf til det minsta må gifwas dem så mycket, at de få en god handfull hwardera, och det två gånger om dagen, nämligen morgon och afton: Och måste denna, så wäl som all annan deras mat, gifwas dem uti rena hoar eller djupa träkålar, at de snart kunna sluka sig mätta, och det, utan at derjämte få någon orenlighet uti sig; ty at strö för dessa, såsom man plågar göra för små-hönsen, wil intet förslå eller gagna, med mindre det sker på et rent trägälf, som icke så lätt kan låta sig göra. Man är ock denna tiden ganska mån derom, at Suppen får litet mera til bästa af rena säden, än Hönorna,

na, och at ibland hans spis lägges någon hafra, eller, som bättre är, något wäl utdammadt hwete=skräde, som märkeligen öker hans naturliga eld; ty hwad han nu äter, det spar han märkeligen, när rätta leketiden kommer, då hans mat är nog liten, ja ofta så sparsamt, at man måste förundra sig på, hwaraf han lefwer. I Martii Månad och understundom föder, när wäderleken är lindrig, begynner han wisa sin hurtighet; då är godt, at man hwar annan eller tredje dag, hela denna Månaden ut, gifwer eller stoppar i honom en liten Hwitlöfsknopp, som icke ringa öker hans mod och styrker honom: Det samma kan man ock en gång hwar weka göra wid Hönorna; hwilka äfwen deraf, ej allenast få mera begär til Tuppen, utan ock mindre möda wid wärpningen. Så snart de begynna wärpa, måste man härmed hålla up, annars bli Hönorna för kåta och wela sent och nödigt ligga, som är skadeligt.

S. 5.

En besynnerlig omständighet är ännu at märka hos denna Tuppen, nämligen: at så otuktig, som han wisar sig i sin ålderdom, eller sedan han hint til det tredje och fierde året, då han förärtar sin syla ganska långsamt, och stadnar ofta med sin skyldighet uti blott tramvning, til fördärf för både Hönan och afiwelen; så förhynt synes han wara medan han är ung; ty då gör han sin sak måst om nätterna, eller så snält om dagen, at man näppeligen skal kunna finna honom på gerningen; hwaraf sker, at Hönorna äro mindre rädda för honom och äfwen bättre betjänta. I förstone, då jag begynte med unga Tuppar, wardt jag mycket bekymrad, emedan hwarcken jag eller någon af mitt folk såg honom trampa, och fruktade derföre, at äggen icke woro i frö; men jag fant wederspelet med nöje; och må man derföre så litet wara misnögd med sådan den unga Tuppens qwickhet, som almänheten tyckt sig hafwa orsak at fågna sig öfwer

B

wer den äldres långsama och ofta
fruktlösa trampning.

3. Cap.

Om Hönornas wård i Wårpnings-
tiden, och äggens samfning.

§. 1.

Uti Martii Månads slut, och wäl
förr, om de blifwit wäl hâlne öfwer
Winteren, begynna de äldre Hönfen
wårpa; då äfwen de yngre alt mer
och mer wisa samma hog, hålst om de
sjelfwe blifwit bittida kläckte, året för-
ut, då de i widrig händelse merendels
dröja i 14 dagar, eller ock hela tre
weforna, hwaraf kan slutas, at sen-
färdiga äro minst tjänliga til afwel;
hwilket bör märkas, så wäl om Tup-
pen som om Hönorna. Detta deras
begär gifwa de sjelfwe tilkänna, me-
delst et owanligt skriande och löpande
omkring gården, hwarunder de söka
sig bo eller wårpställe, det de hålst wäl-
ja under bar himmel, om de få råda
sig sjelfwa. Och bör man nu hafwa noga
inseende

inseende på dem, ty annars löpa de til
 stogs och gömma sina ägg under En: eller
 Granbustar, hwilket de med den list
 och lika som försigtighet göra, at man,
 sedan så skedt, swärligen kan igerfin-
 na dem. Härwid löper ägaren myc-
 ken fara, ty först blifwa äggen för-
 skämde af nattfroster, snö och rågn,
 som denna tiden nog ofta wankar, och
 sedan står sjelfwa Hönan i wåda för
 Råfwen, som icke försummar, at söka
 och gripa henne med all sin skatt. Man
 lägger nu derföre bon uti deras hus
 af små halm eller torr måsa, och kan
 man der håst twinga dem at lägga sina
 ägg, det de ock sedan utan twång gö-
 ra. Om man täcker dessa Redor med
 friska Granqwistar, finna de uti dem
 mera nöje, och mena, at de ligga uti
 stogsbacken.

§. 2.

Uti en och samma reda kan man
 låta alla Hönorna wärpa; ty de äro
 i detta fallet billigare, än de andre små
 creaturen; i det de icke så särdeles bry
 sig om at ligga uti den redan der de
 wurpit,

wurpit, utan låta lägga sig hwart man wil och beqwämligast finner, som framdeles skal widare sägas. Derföre må man göra denna redan så stor, at ock två eller tre Hönor kunna tillika ligga der uti, det de äfwen gärna göra. Strart detta boet är således tilredt, lägges deruti et par eller tre mindre dugeliga Höns-ägg, af hwilka de hafwa något nöje under hela wärpnings-tiden.

§. 3.

Så snart hon lagt ägget ifrån sig och gådt utaf redan, måste det war- samt tagas in och förwaras i et ild- rum, dock så, at icke wärman kom- mer derwid. Detta är så mycket an- gelågnare, som äggen annars lätteli- gen blifwa skadde af nattfroster, som ock nu wäl tränga sig in i husen; så gagnar det ock derföre, at Skattor och Råttor eller Mukwadar ej då kunna komma til at bortröfwa dem, til äga- rens både förtret och skada.

§. 4.

§. 4.

Under hela wårpningstiden måste deras hus-dörr hållas wäl stängd, annars gå Swin och Höns dit in och förstöra boet. Man företommer detta bäst dermedelst, at Hönsen undersökas hwar morgon, då den som skal wårpa hålles inne, til des hon lagt ägget ifrån sig, och sedan strart utsläppes samt dörren stänges. De andra låter man imedlertid gå ute, at roa sig med Tuppen.

4. Cap.

Om Hörnornas upwaktning medan de ligga och när de kläcka.

§. 1.

Ju närmare det liden til slutet med wårpningen, ju längre blifwer Hönan i boet, sedan hon wårpt, til des hon ändteligen med sista ägget, som ock tages bort, blifwer aldeles liggende. Händer nu så, at twänne tilika wilja ligga, bde man lägga dem ju förr ju håldre; men i annor händelse,

delse, låter man den första ligga på
 de förr omnämde Höns- eller boäggan,
 tills den andra lägger sig med. I med-
 lertid utser man et annat tovt, tost
 och för Kattor säkert rum i gården,
 der man gör en säker reda för hwar
 Höna; hwilken icke bör wara vidare,
 än at Hönan der wäl kan rymmas och
 wända sig, icke eller djuware, än at
 hon ifrån gälfwet kan stiga der in,
 förutan något hovy eller möda. När
 detta är gjordt, lägger man så män-
 ga ägg i hwar bo, som bör, akta-
 des wäl, at man då tager dem, som
 först blifwit wurpna. Sjutton ägg är
 det mästa, som hwar Höna wäl kan
 wärma och skyla; med flera kan man
 intet, med särdeles nytta, beswära hen-
 ne. När man nu således gjordt boet
 färdigt, hämtar man Hönorna ifrån
 sitt wärpställe, der de nu ligga, och
 sätter hwar på brädden af sitt bo, då
 de med fågnad få se äggen och sjelf-
 we med mycken warsamhet stiga dit
 och lägga sig: Och må man wara
 wif, at ingen af dem stiger af äggen,
 utan at warda skrämd. Dag och da-
 tum

tum skrifer man då strax öfwer re-
 dorna, på det man må weta, huru det
 lider med liggningen. Här wid må-
 ste jag göra en nödig anmärkning,
 som består deruti, at en wis person
 bör hela denna tiden sköta dem, och
 det med mycken wänlighet och goda ord
 hwar gång de handteras; ty då blif-
 wa de så tame och förtrolige, at de
 utan all fruktan och motstånd låta
 handtera både sig och ungarna; hwil-
 ket är en god och nödig sak.

§. 2.

Före än man lägger Hönorna,
 gifwes dem godt korn och watten, at
 de blifwa måtte, och då låter man
 dem ligga orörda i två dygn; dock
 så, at man hwar dag ser efter dem.
 När de nu legat i två dygn, hafwer man
 tilreds tvåanne ylna täcken eller mjuk-
 ka fårskinn, så stora, at de wäl kun-
 na skyla öfwer äggen i redan; hwilka
 alltid blifwa liggande, et wid hwar-
 dera redan, och då lyfter man Hö-
 norna warsamt och med smek utaf äg-
 gen,

gen, släpper dem på gården at rensa och rasta sig, då emedlertid äggen täckas med de dertil ärnade täcken. Mat och watten gifwes dem nu, och kan maten under hela liggetiden bestå af flisvöda och dras; ty såden gör dem för tunga och hetsiga. Under det at Hönsen gå ute och rasta sig, måste sköterskan, eller den som åtagit sig denna sysslan, stå ute på gården, och se noga til, at Hönsen ej wäta sig under buken, samt passa uppå när de wela gå til sina ägg. Då som Hönsen ännu icke weta wägen til sina bon, så söka de sitt wärpställe, dit man obehindrade måtte låta dem gå, på det man der, utan jagande och swårighet, måtte kunna taga och bära dem til äggen, utaf hwilka man tager täcket förr än Hönan släppes. Jag wet wäl, at få göra sig denna mödan, at täcka äggen hwar gång Hönan rastar; men jag försäkrar, at det gagnar, nämligen at icke allenast friskare Kycklingar der på följa, utan ock at kläckningen sker dymsdelst hela två bygnen för den wanliga tiden. På detta sättet fortfar man
med

med Hönsen i de första 14 dagarna:
 Den senare tiden och följande tvåanne
 weforna, har man dem up en gång
 hwart dygn, och det på en wis skund,
 hålft middagstiden, då dagen gemenli-
 gen är warmast och behageligst. NB.
 Sedan de legat jämt i Otta dagar,
 ökes hwardera ho med tvåanne ny-
 wurvna Små-höns-ägg, på det med
 Kalkon-ungarna en eller två Höns-
 Eweklingar måga komma, genom hwil-
 ka de späda Kalkonerna blifwa myc-
 ket upmuntrade, och lära snart at äta
 och dricka.

S. 3.

I medlertid wårva de tre öfrige
 Hönorna, at man, snart får lägga et
 par af dem, då man, hålft nti et an-
 nat rum, eller wid andra wäggen af
 det samma, där de förra legat, bere-
 der deras redar, och lägger dem, på
 sätt, som tilforene sagdt är. Öro ni
 ej äggen tilräckelige, at de kunna få,
 såsom de förra, 17 hwardera, och dock
 så många, at en ej kan skyla dem,
 må man gifwa dem hälften hwar, och

sedan 8 dagar derefter, fylka antalet med så många friska Höns-ägg, som kunna swara emot de 19 som äro lagde under de twänne förra Hönorna, då man nu och framdeles handterar dem på lika sätt, som nyss sadet. NB. Man märker, så wid dekas, som de förra Hönsens läggning, at inga tunn-skaliga ägg komma i boet; ty de gå sönder, fastna wid Hönan och göra skada på de andra äggen; utan kunna deka gömmas til föda för ungarna: Så bör ock här aktas, at uti detta rummet, der Hönsen nu ligga, för all ting inga Kreatur komma; särdeles måste Tuppen der ute hållas, ty annars går han i redorna och trampar både Hönsen och äggen fördärfwade.

S. 4.

Den femte Hönan går gemenligen ännu med Tuppen: Alla hennes ägg äro ock redan gifne åt de förra, så at, när hon ändteligen wil ligga, äro inga eller få til öfwers; derföre stänges hon nu ifrån sitt wärpställe,
der

der hon annars lägger sig, fast det
 och wore på bara halmen. Ut des
 bättre förekomma detta, är bäst, at
 man lefwirerar henne, samt med Tuppen,
 uti en god Grannes gård, der
 hon, utan at höra Kyflingarna, och på
 et så främmande ställe, förnöter nå-
 gra dagar med blott strikande; men
 sedan fattar nöje för Tuppen, som,
 under god ans och föda, icke försun-
 mar at göra henne til wiljes. Efter
 12 à 14 dagars förlopp, kan man taga
 dem hem igen, och jämte god mat
 gifwa dem då och då en Hwitelöfs-
 knopp, hwaraf hon snart reder sig
 til en ny Kull, wärver och å nyo läg-
 ger sig. Denna Kull blir wäl intet
 stor, får icke eller sin fulla wäxt til
 hösten, men kan dock med god sköt-
 sel bli nyttig til rara stekar wid Jul-
 tiden, på de förmögnares bord. Man
 öker derföre Kullen med så många
 Hönsågg, som behöfues, och det,
 som sagdt är, sedan hon på sina egna
 legat jämt 8 dagar: Och må denna
 få sin reda uti det gamla wärpstället,
 allenast Tuppen och andra djur då ute
 hållas

hållas, för den ordsak skull, som redan nämnd är. Ibland händer, at somliga Höns känna Kytlingarna åtskilta och hata de små Höns:kytlingarna; då måste man taga dem in och wänja dem at krypa under warmma Fårskinn, som med litet beswär låter sig göra.

S. 5.

Nu hafwa de twänne första Hönorna utlegat, och måste man der på gifwa noga akt, så at skalen efterhand renas utur boen, på det Kytlingarne måge få det bättre rum. Så har man ock nu tilfalle, at hjälpa dem utur skalen, som ej för någon tryckning skull kunna hjälpa sig sjelfwa; hwilket ock ofta sker. Efter sådan skottsel, får man nu ræd nöje se 30 à 34 unga Skalkoner, och när så sker, måste man låta bägge Hönorna följa med dem; men i annor händelse, och då hopen blifwer intet större, än 20 eller 22, kunna de alle gifwas åt den äldsta Hönan, som wäl byllar och wärmer dem. När så sker, måste straxt den

den Hönan, som blifwit utan, släp-
pas med Tuppen uti Granngården,
som nyss sadas, och der wäl födas i
3 wckors tid, då hon glömmet sin
sorg, och finner nöje at göra Tuppen
til wiljes. Efter denna tiden, börjar
hon, genom god ans, som nyss sadas,
at reda sig til nytt bo, då man åter
hämtar dem hem, til vidare skötsel.
De ägg, som hon nu wärper, äro icke
många, och kunna intet stort gagna
at lägga, efter det förnycket lider
med Sommar; wärman, innan de
fläckas och komma til någon styrka;
derföre brukar man dem hållt til at
koka och der med spisa de minsta Ryf-
lingarne.

Under Hönan kan man i des stäl-
le lägga 18 à 20 Unk-ägg; hwilka
då komma nog tidigt fram, wära fort
och blifwa mat-nyttiga til Hösten:
Man kan ock här til bruka Höns-ägg,
som äfwen wäl lönar sig, då ock Hö-
nan efter wanligheten ansas.

S. 6.

I det samma fläcka de twänne se-
nare

nare Hönorna; af hwilka Kullar sällan blifwa flere ungar, än som wäl kunna rymmas under en Höna; derföre förfar man då med den andra, som redan skedt med de förra, och när hont ändteligen wärper och wil ligga, må det hållt ste på Höns-ägg, som snarast kläckas och odmmast kunna framfödas. Wid alt detta bör märkas, at dessa senlagda Höns böra rastas om mornarna, förrän de andre Honorna med ungarna släppas ut; ty annars få de höra deras lät och blifwa ledsne wid sit långsamma liggande. Så är ock det nogsamnt at akta, at Hönor, som skola utkläcka Ank-ägg, ej måga hafwa bon i högden, utan tätt wid jorden; ty det förra lyckas sällan.

Bäst är derföre, at den Hönan, som först skal kläcka Kalkon- och efter andra Kullen Ank-ägg, får sin reda wid marken, då man under Kalkon-äggen bäddar Redan på en tåt träbotn, hwilken tages undan, när Redan skal tillagas för Ankäggen.

§. 7.

På detta sättet har jag, efter 5 Kalkon = hönor och en Lupp, haft 80 à 86 Kyflingar och 30 à 34 Unkungen eller Småhöns:Kyflingar om Sommarens, och det flera gånger, icke allenast på Landet, utan ock i Staden.

Jag wet wäl, at man med mindre möda kan åga denna afwelen; men jag är ock förwisad, at man, förutan slikt Hushållning med dessa, ej kan göra sig hopp om sådan bättnad.

5. Cap.

Om Kyflingar, och huru de stötas när de äro späda.

§. 1.

Späda Kyflingar, som fallit efter en ung Lupp, äro nog qwicka och ej särdeles mindre hurtige, än Småhöns:Kyflingar; dock fordra de uti de första dagarna mera upseende och ömmare ans än dessa. Den som med den mödan, som sagdt är, stött dem hit

in: tills, hon bör med ej mindre aff-
 samhet söka at bibehålla dem hådanef-
 ter; hwilket i synnerhet sker på efter-
 följande sätt: Sedan man fådt dem
 wäl utfläckta, låter man dem ligga i
 sitt bo uti twänne dygn, och då som ti-
 dast, med mat på en flat tallrik, be-
 söker dem, sättande 5 å 6 i sänder
 på tallriken, samt med Höns: kykli-
 gen, och ströer af maten för dem, då
 Kyklingen straxt börjar plocka, och
 Kalkonerna der af följa hans exempel.
 Maten bör nu bestå af färsta ägg-
 hwitor, hårdt kokade, wäl hackade,
 med små skuren gräslök och litet wäl
 stött swart: peppar blandade. Blom-
 man af ägget må gömmas til Kyk-
 lingarna blifwa 8 dagar gamla, då
 de redan wäl kunna äta, och således
 der af icke blifwa förstoppade i deras
 swaga näs och lilla strupe, som annars
 uti första dagarna sker. Under det,
 at man så roar sig med dem, ser man
 efter deras näs, på hwilkas yttersta
 spits plågar sitta en liten wärt, som
 kallas grynet, och hindrar dem äta:
 Detta grynet tages behändigt bort med
 fingret

fingeret och bidrager mycket til deras
snålhet at äta.

S. 2.

När de nu således blifwit skötte i
Nedan de två första dagarna, wisa de
sjelfwa hog til mera utrymme; derför
re hämtar man dem nu up i en warnt
Kammare, der man som tidast matar
dem, såsom tilfdrene, och sätter rent
watten för dem på flata stentallrickar.
Någre bruka härtil söt mjölk; men
jag har försökt, at det är föga til gagns;
ty när den stådt en stund, tager den
en seg grädda på sig, hwilken klibbar
wid deras näs och hindrar dem från sin
spisning, at de dö, eller åtminstone
stadna i wårten. På gälsiwet, der de
nu gå, skal som tidast sopas och med
ren sand beströs; ty deraf hållas de
torra om fötterna, som de ock derme-
delst få tillfälle at plocka sandkorn i sig,
til sin naturs nödiga rensning och för-
friskning. Om denna Kammaren lig-
ger så til, at Solen skin på fensterna,
är det ganska godt; ty då kan man
midt på dagen öppna för dem, då de

E

icke

icke allenast så frist luft, utan ock myc-
ken styrka af Sol-wärman, hwilken
de äfwen nog fågna sig åt. Hönan
måste ock nu rikeliga spisas och watt-
nas, annars far hon snält efter un-
garnas mat, som nu är för dyr, och
löper orolig omkring gållwet, at söta
sig föda. Kli-röra af Hwete är det
bästa, som hon må tilräckeligen få;
hwilket bör gifwas henne på flata bott-
nar: Och får man då efter så dagar
roa sig dermed, at ungarna smånin-
gom göra henne sällskap. Under dessa
dagar, men intet sedan, må watten
fättas för henne uti et åmbar; ty Ryf-
lingarna kunna nu intet komma så högt,
at der wäta och dränka sig: Så kan
ock Hönan med deras grunda watten in-
tet blifwa så läskad, som hon efter sin
långa liggning behöfwer.

S. 3.

När 8 dagar äro förbi, och de kom-
mit sig före at äta, nöjas de icke med
at få flåstals mat, utan wela äta stund-
deligen, ja, om mornarna, förr än
flöterstan kan wara tilreds; dertfore
förser

förser man sig med et par wanliga
 Höns- korgar, inom hwilka man alltid
 må sätta mat för dem, at de der, efter
 behag, kunna gå ut och in, samt haf-
 wa sin spis i frid för Hönan, som an-
 nars icke war det minsta deraf. Dock
 må man här gifwa litet i sänder; ty se-
 dan maten är trampad och oren, äta
 de intet gärna deraf, utan hållt under
 det man strör för dem. Wid denna ti-
 den kan man låta äggblomman följa
 med hwitan, särdeles då den är wäl
 hård kokter, och må man här til, jäm-
 te gräslöken, den de gärna äta, blanda
 små korngryn, som något blifwit blöt-
 te i söt mjölk. Medan de således stötas
 på Kammaren, instänger man på går-
 den et rum af 18 å 20 quadrat alnars
 rymd, och det så tätt, at de icke kunna
 krypa ut och försaras. Uti denna lilla
 gården, slår man up en liten träbod,
 wid påß 4 alnar i quadrat och 2 å 3
 alnar hög: Denna förses med rågn-
 fritt tak och et litet fenster på dörren,
 samt med en eller två starka stänger,
 hwarpå Hönan med Kyflingarna
 framdeles kunna flyga up och sitta.

När denna gård och bod således är färdig, föres Hönan med sitt sällskap dit, som sedan upwåra der til Hösten och triswas wäl. Denna inrättning är ganska nödig; ty först hindras de dermedelst, at löpa wida omkring, hwar til de äro mycket benägne, och hwarigenom de mycket gå af sig samit lätteligen warda til rofs för Hökar, Kräkor och Rattor: Sedan äro de här bäst conserverade för rågn och blåst; ty wid slika tilfällen skynda de sig sjelfwa til sitt hus, och för det tredje kan der ingen ofred ske på deras mat, hålft när den står i sina dertil gjorda burar; hwilket ock är en god sak. När de nu komma in på detta ställe, må man, til at öka deras föda, förwälla Edermålor, wäl hacka och upblanda dem med grön, nyttad surmjölk och förskämda eller gamla ägg, hwarmed man continuerar tills de blifwa 6 à 8 wekor gamla eller hålft längre; ty ju bättre de nu få at äta, ju hastigare wåra de och des mer nytta må man wånta af dem. Wid denna tiden triswas de ganska wäl och wåra märkeligen af små
 mast

mass, den man til öfwerflöd kan skaf-
fa sig på följande sätt: Man tager
en half eller hel tunna, som intet wa-
rit salt uti; denna fyller man löst med
färst, draf och ställer uti et varmt rum:
Efter 8 dagar finnes uti drafwen en
oräknelig myckenhet af små hvetica äng-
rar eller maskar, af hwilka man, en
eller två gånger om dagen, samt med
drafwen gifwer dem, med mycken för-
mån.

§. 4.

Churuwål alt detta synes wara
talt om den förra Kullen, må det äf-
wen wara sagdt om den senare; dock
med den tillökning, at denna ej må kom-
ma til den förra, utan skal äfwen en
lika afstängsel göras för dem eller de
mindre; dels derföre, at de ej måga
hatas af de större Kytlingarna, dels
ock derföre, at man må kunna gifwa
dem bättre föda, och således hjelpa dem
til styrka innan dagarna bli mindre
warma och ljusliga.

§. 5.

Öndteligen är nu nödigt at tillse,
E 3
det

det de hafwa sina kråfwor wål fulla in-
 nan de om gwållarna drifwas in. Skul-
 le ock då någon finnas tom, bör den
 gifwas et helt pepparkorn och stoppas
 med några bitar ägghwita, så får man
 snart se förbättring. När man om
 gwållarna indrifwer dem, sättes Hö-
 nans kli-röra i natt-hårbåret, hwar-
 af så wål Hönan, som ungarna, ige-
 nom fenstret må se at äta om mornar-
 na så mycket dem lyst. Så är ock det
 til wetande, at der twänne Höns råda
 om Kullen, må de bägge wara tilsam-
 man, fast de ock någon gång skulle wa-
 ra oente: Äfwen ock det, at man i
 gården och huset håller rent, samt en
 eller två gånger i wekan twättar deras
 ben och fötter i förlank eller swagt
 brånwin, hwaraf de märkeligen styr-
 kas. Sift skaffar man sig både nöje
 och nytta, om man stryker små fläckar
 af tunn Sirap eller Homing, här och
 der på wåggarna, uti deras gård; ty
 der af samka sig flugor dit, som Kalkon-
 ungarna wål weta at fånga, och är en
 sådan för dem nu, äfwen så god, som
 et hwetekorn blifwer dem, då de det
 framdeles kunna äta.

6. Cap.

Om Kyflingarnas vidare wårdnad
och stötsel, sedan de blifwa mindre
eller mera matnyttige.

§. I.

När ungarna äro 8 veckor gamla,
behöfwa de ej ägg, små-gryn och gräs-
lök til mats; dock trifwas de deså båt-
tre, om de ännu en tid få surmjölks-
ost ibland sin föda, som på landet med
nog liten kostnad wäl kan ske; derföre
må man nu med förwälda Nästlor,
samt grofwa halfkokta Korngryn och
Hafre eller Hwete kli-röra, nog göra
dem tilfyllest: Hwarwid man ock til-
lika kan sätta för dem färsk Uta,
den de gärna plocka uti. Man må ock
nu som tidast binda tilsamman ärtkil-
liga knippor Blåkåls, Råddise och
Råttike samt andra gröna blader, och
dem hänga här och der i deras gård;
hwilka de på en liten stund så afska-
la, at bara stjelskarna blifwa qware.
NB. Låggas dessa grönsaker på mar-
ken för dem, så trampa de ner dem
och äta sedan intet der af. Så må

man ock wid denna äldren under flå-
ra och warma dagar då och då släp-
pa ut dem på någon nära belägen grön
plan, der de äta nog gräs och myc-
ket roa sig; men då måste man haf-
wa en försigtig och tilförlätelig wakt-
are med dem. Fårst dräf måga de ock
nu få, så mycket dem lystet: När
den blifwit gammal, är föga wärdt at
gifwa åt dem; ty de äta då icke der-
af, utan swälta hälre, som icke skaf-
far någon nytta.

S. 2.

Nu börjar man ock at strö litet
säd på gården för Hönan, och det
hållt om mornarna, då Ryklingarna
äro måst matgiriga, hwarigenom de
af henne lära sig plocka och äta. I
förstone måste här til brukas Hwete;
ty denna säden är både beqwämligast
för dem at äta, samt gifwer dem ock
den bästa födan: Der efter kan man
bruka Korn, som ock gör godt gagn.
Det är märkeligit, at sedan de unga
Kalkonerna begynt äta säd, tiltaga de
i wårten, så starkt, at man snart
hwar

hwar dag kan se män på dem, och behöfves således då ej mera kokning eller matlagning för dem.

§. 3.

Wid denna åldren äro de måst så stora, som små Döns, och just nu både beqvämligast och skickeligast til stek på de Höga Herrskaps-borden; dertfore bör man nu söka til, at afkassa några, och om möjligit är, alla de äldsta, undantagande dem, hwilka man wil hafwa til lifs, som böra wara af första Kullen. Tre Daler Kopparmynt nekas då intet på de nyfnämde ställen; dock kan man med nog skäligh winning sälja dem för 9 å 10 Mark stycket, eller 4 och en half Daler parret, hållt om afwelen lyckas och fostrat sig wäl. I widrig händelse behåller man dem til Jul-tiden, då man efter god ans bör få 10, 12 å 15 Daler stycket, ja, och mer, när man passat på goda tillfällen; hwilket är en nödig hushålls-regel för både den som skal köpa och den som wil sälja.

7. Cap.

Om Kalkonernas botande, när de
 äro främpige och sjuke.

§. 1.

Som alle Creatur, ja ock de
 störste och starkaste, icke äro förutan
 sina främpor och sjukdomar, så är ock
 med dessa; Icke des mindre har jag
 funnit, at Kalkoner äga ganska god
 och hälsosam natur, ja, at deras kött
 snart läses, när dem wäldfama sär-
 nader och skador åkomma. Uti all den
 tid jag roat mig med dessa Foglars
 fortplantning och skötsel, har jag ej
 funnit mer än två slags sjukdomar
 hos dem; hwilka bägge man dock med
 god tillsyn kan förekomma, eller lätt-
 ligen bota.

§. 2.

Den förra främpan påkommer
 dem, då de äro små, igenom rågn och
 kalt wäder, hwaraf de blifwa förkylda,
 hänga wingarna, tråna bort och dö.
 Så snart man ser tecken här till, tilre-
 der man en hård deg af Hwete-mjöl
 och

och ofaltadt smör, samt något sönderstött swart-perpar, och stoppar deraf den sjuka några små aflånga bitar i halsen, och det 2 à 3 gånger om dagen, tils man ser honom blifwa bättre; hwilket snart sker. NB. Dessa små deg bitar böra doppas i mjölk eller watten, förån man instoppar dem; ty deraf löpa de des lättare igenom strupen, som är nog angeläget.

S. 3.

Den senare plågar åkomma dem om Hösten och då de äro måst wurna, bestående deruti, at de swulna under ågonen, och det ofta så, at de förlora synen och kunna icke föda sig. Många mena, at slikt förordsakas af Hafre-å-tande, hwilken såd de mena ännu wara dem för hetfig, som jag icke ogillar; dock har jag ofta förstådt, at ock andre omständigheter kunna förordsaka slika swulnader: Såsom förkylning genom falla Höst-rågn, Näsans förstoppning af damb-full såd, röra eller dras: Ja, jag har ock funnit, at surt och orent rånstens-watten, hwilket de sökt i brist af
annat

annat dricka, har gjordt dent förstop-
pade i lifwet och skaffat dem denna far-
liga främpan. När man blifwer warse
desa swulnader, skal man straxt med en
liten fjäder uprensa näsbororna, och
det så warsamt, at den tunna hinnan,
som dem emellan sitter, ej widkommes.
Några sticka fjädren midt igenom, så
som på andra Höns plågar ste wid wiså
tilfällen; men det är fördärfweligit.
Så snart man fådt orenligheten bort,
smörjer man swulnaden med litet smör,
och låter der med blifwa til andra da-
gen. Synes swulnaden då icke hafwa
gifwit sig, måste man med en hwas sax
eller hålit spitsig gädd-kåst uppsprätta
den, at det inneslutna wattenet eller hwa-
ret afflyter, hwarpå såret med smör be-
strykes, som deraf på en liten tid lä-
ker. Wil sjuklingen under denna tiden
intet äta, måste den dagligen stoppas
med hård rågmjöl-s-deg, at han icke
må förlora sig: Förmodar man, at
sjukdomen härrört af orent watten, bör
jämte degen gifwas 3 à 4 pepparkorn,
några dagar å rad, som oförtöfwadt
ersätter stadan.

§. 4.

Förutan mysnämde krämpor, har jag ej funnit någon farlig sjukdom på dessa Creaturen, det undantagande, at de, när de äro svåda, snart bränna sig af nåblor, hwaraf de blifwa helt lama, och hårrörer af en stadelig owälighet; wid slikt tilfälle bör man twätta dem med swagt brånwin. Hugga de hwar annan i hufwudet, om wåren, när deras leketid är, bestryker man skadan med litet gammalt smör, och det så sparsamt, at ej något deraf rinner dem i ögonen.

§. 5.

Sist wil jag ock något nämna om dessa Foglars vidare förädling til mera nytta för den som dem upfostrat: Detta sker genom stoppning. Härwid är ingen vidare möda, än at man stänger hwar och en uti et trångt men ljusst rum uti 12 eller 14 dagars tid, och under samma tid stoppar dem med aflånga klimpar af hård råg eller kornmjölsdeg; hwilka klimpar böra doppas i watten, at de lätt rinna honom genom halsen: Och bör stoppningen så
 ske.

ste, at kråfwan icke blifwer förstoppad, hwarföre man hålst gifwer mindre i sänder och oftare, såsom 3 gånger om dagen och den fjerde om aftenen något rundeligare. När han härjämte har tillräckeligt watten, och nog sand at plocka uti, blir han så fet, at han må komma såsom heders-stek på de förnåmades bord; på samma sätt kunna och Hönorna göddas.

S. 6.

Den som mera wet om dessa djurens fortylantning och ans, gör wäl då han det tilkänna gifwer: Jag stadnar nu och försäkrar hwar och en om fullt gagn, som efter denna beskrifning stöter sina Kalkoner.

Silöfning.

I. Cap.

S. I.

Shuru större delen af Foglarna kunna lefwa i flera Climater och under olika himlar, hwar på flyttfoglarne lemna oss et säkert bewis; så finnes dock ibland Fjäderfåanaden de, hwilka icke utan twång lemna sina hemorter: De uppsöka det den runda och förut-seende Naturen för dem på samma ställe til föda och wärn utsedt och beredt. Flyttas de twårt emot Skaparens allwisa inrättning på främmande orter, kunna de ej utan mycken möda och konst hållas wid lifwet.

Genom wanan hafwa dock många blifwit mindre ömtålige, och så med tiden hårdade, at de, fastän från hetare länder hämtade, hafwa dock uthärdat wår winterföld.

Man föreställde sig länge, at Ralkoner, som från Westindien eller Louisiana til oss äro inkomna, ej skulle kunna triswas, och gifwa ågaren en mot mödan swarande nytta. Långwarige och många försök hafwa dock nu mera hunnit wisa wederspelet.

Wår erfarne Auctor hade i sin tid, som en omhugsen och snäll Hushåder, med mycken ospard möda utdrönt, och utan förbehåll upräkt den skötsel dese foglar tarfwa.

Som denna lilla Hushållsgren, äfwen som flere små dyliga, fordrar en kundskap, hwilken för

för den enfaldigare landtmannen torde vara nödig, om han vidare skal kunna utforska lättare och förmånligare sätt, at dessa Sjäderfån upföda; så har man trodt sig göra allmänheten en tjenst med denna nyttiga och efter fler, åriga försök sammansatte Afvandlingens vidare utgivande, hålft den nu mera blifwit rar och innehåller det bästa, som hitintils i vårt språk varit om Kalkoner skrifwit.

Den gunstige läsaren tåktes ej obenågit emot, taga de små anmärkningar, som härvid bifogas. De äro tagne af egna och andras rön, som man på in- och utrikes orter kunnat inhämta.

§. 2.

Vår Auctor råder en Hushållare, at ej lägga sig til större antal af Stamkalkoner, än en Supp och fem Hönor. Hans skal ses uti ofwanstående paragraphe. Det torde afwen vara det försigtigaste, at häruti följa Auctors råd för dem, som bo långt ifrån de städer och orter, derest Fogel med fördel kan affättas, samt desutom har litet utrymme, otjenligt til betesmark för desse Foglar: Et mindre dyrlegt och påliteligt wallhjon kan också rätt ofta hindra en at lägga sig til et större antal af dessa Sjäderfå, än som kunna hållas inne hela året igenom.

Men som många Hushållare förmodeligen hafwa en förmånligare och lättare affättning härmed, samt äga omkring sig sådana marker, hwarpå desse djur kunna hämta sin föda, under et påliteligt

ligt men lättfödt Barns eller Gūnas inseende och hägn ifrån odjur och rustwäder; så är det helt säkert, at en större hop af Stamkalkoner skulle långt mera båta en Landthushållare at underhålla, än et ringare antal deraf. Dersöre ser man ock på utrikes orter stora hopar föras omkring på såtten. Ut på detta sätt upföda Kalkoner är mera förmånligt, ses af följande skäl.

1:0 är rörelsen för dessa djur långt hållsamare. 2:0 Hafwa de under den samma frihet, at upleta för sig en naturligare föda, som är mask, frukter, frön, rötter, gräs. 3:0 Utarbete de en renare saft, som blir för människian sundare och läckrare at äta. 4:0 Kostar det mindre at hålla en waktereska, som kan säas för bara maten, än at föda en stor hop Kalkoner inne hela Sommaren öfwer. 5:0 Kan äfwen härtil läggas, at man lika fullt måtte hafwa en förständig waktereska til hands, som dem föda och uppäta kan. 6:0 Födrekommens dermed många sjukdomar, som annars under deras ständiga twång skulle kunna påkomma.

3 Kraft af dessa skäl hafwa utlänningarne måstadelen öfwer wintren 16 Hönor, förutan de der til nödiga Suppar. Til samma antal Höns hålles hos dem sällan mer än 2 à 3 Suppar. Skulle efter vår Auctors mening och uträkning flere finnas nödige, kan kostnaden på dem ej wara mycket stor.

Och hwad Supparnas inbördes strid och osämja angår, för hwilken man skulle afhållas ifrån,

at pålägga et större antal, så kunna de under sin största hetta hållas ifrån hwarandra med sina wiså Hönor afstånda.

§. 3.

En afwels förkofron beror mycket på Hans Eöners ålder och krafter. En alt för ung och en gammal tjur lemna efter sig swaga och astragande affödingar. En gammal hingst försämrar sitt slägte o. s. w. Swart och et djurslag har sin wiså tid, då den är muntrast och då wårskorna äro bäst præparerade til afwelens fortplantande. Denna infaller mot den ålders tid, då djuret blir fullwuxit och warar något derefter. Kalkon Suppen upnår sin mognad innom första årets slut, och är då afwen, som i det andra årets början, som qwickast och tjenligast til afwelens fortplantande.

§. 4.

Hönornas tid kommer och går ej så snart för, bi, som Supparnas. Deras måst eldiga och fågraste period wisar sig uti det andra, tredje och sjerde årets ålder.

2. Cap.

§. 1.

Den nordiska Földen twingar wål dessa djur; men så äro de dock ej så kinkoge, som det allmänneligen tros. Rätterna uti Indien äro nog falla.

Ge

Genom en lång och säker ärfarenhet har man ut-
rönt, at köttet efter dem som hos och öfwer näs-
terna fått sitta uri höga trån, eller på dertil upslag-
na hjul, uri friska nattluften, har befunnits wa-
ra långt smakenligare än deras, som under samma
tid hållits inne uri hus, hwars kött skal antagit
en smak af huset.

3. Cap.

§. 1.

Förr än wärpningstiden infaller, bör för hwar
annan höna et litet bo wara tillagadt. Detta bo
skal wara så stort, at hönan med 15 à 18 ägg
och litet underströdt hö deruti kan så rumm. Wid
dessa bon böra Kalkonerna förut wara wane, så
at när de skola wärpa, de då ej länge behöfwa sö-
ka sig om efter wärpredan. Små löf, gran och
enqwistar sättas upöfwer dessa boen, för at så myc-
ket mer lifna naturen, och hö strös uri boet.

Så snart de lägga sig at wärpa, bör dörren och
fenstret tillutas, samt alt buller utomkring hindras.

Churu de i förstone ej äro nogräknade, at alltid
intaga sina förra Redor, så är dock fördelaktigt, at
hwar och en har sit eget bo för at undslippa tränga
de andra. Twå kunna alltid under wärpningstiden
förelisas om en Reda, hälst emedan ej alla wärpa
på en gång, och ej flera än hälften af dem komma
at ligga på äggen.

4. Cap.

§. I.

På utrikes orter, der många t. e. 16 Hönor hållas öfwer wintren, förekommer man, at den ena Hönan ej får lägga sig förr än den andra. Detta är nödigt, at i agt taga bland de Hönor, som äro uti et och samma hus. Ty om några förut skulle läggas, bleswo de stundeligen oroade af de andra, och dessa åter af de förra, hwilka, sedan de utlegat, skulle störa de senlagde. Waktpersonen finge och mera at beställa. Desutom är det förmånligt, at ej i förtid skynda på Kyklingarnas kläckning förr än den tiden, då jorden grönskas. Detta tål dock undantag, derest förstfödde och tidigt fullmatade Kyklingar kunna med fördel affättas. Härwid bör öfwen öfwerwågas, at olika gamla Kullar föröka ommårdnaden och kostnaden.

NB. När äggen skola läggas under Hönorna, plåga somlige kunna wälja dem, hwarutur Suppar skola kläckas; är ägget mer spetsigt åt den ena ändan och har en hwirfwel, lik ritning, så förwänta de derutur en Supp. Alla Hönor äro merendels bredare midt öfwer. Om detta genom vidare försök finnes äga grund, kunde det tjena wid sina tilfällen. Ty en Suppkykling är dyrare, och gifwer et delicatere, mustigare fött.

Kalkon-ägg kunna ätwen läggas under wåra små hemhöns, som dem utkläcka. Men då skal wäl halm läggas uti Redan, och Hönsen

sen skola öfverhöljas med hö, deruti ulltappar blandas för at öka värman.

§. 2.

Vår Auctor har funnit rådeligit, at under de första dagarna af liggningen ej låta en Höna upstiga mera än hwarannan dag. Hans observation skiljer sig deruti från utlänningarnes, hvilka twärtom påstå det vara förmånligare, at hwar dag förmå Hönorna stiga up och äta. De få ej gå ut på gården, utan sättes mat och drickelse för dem på gålfwet. Bakterstän ställer sig i dörren, och motar dem under det de få en half tima at äta på. Sedan de således förtärt sin beskärda del, förmås de at åter intaga sina rum, hwarpå dörren och fenstret tillås, at ej ljuset må inkomma. Man håller i allmänhet före, at Hönorna ej kunna må wäl, med mindre de få mat och drickelse en gång om dygnet. De få då ätwen tillfälle at afföra orenligheten, som annars skulle dem förolämpa.

§. 3.

Emellan 15 å 18 ägg läggas gemenligen under en Kalkon-Höna. Detta antal proportioneras efter äggens och Hönans storlek. Af Höns- och Ank-ägg läggas 20 under en Kalkon-höna.

§. 4.

Di Kyllingarne begynna, at lemna sina förra boningar, äggskalen, brukas på urrikes orter, at låta Hönan ligga jämt i 2 dygn, at hon ej med sit trampande må skada de späda ungarne.

NB. Vallmont de Bomare berättar uti sin Dictionaire d' Histoire Naturelle, sig hafwa af en förfaren Hushållerika hört, huru som hon med märkelig förmån plögade doppa alla nykläckte Kyllingar ned uti watten. Hon trodde sig derigenom hafwa så hårdat dessa tilkomne små, at de blifwit mindre ömtåliga. De wilda Nationer doppa sina Barn uti watten, hwarmedest Barnen förmodas få en starkare hälsa. Männe ej Österländningarnas immersio Neogenitorum hade någon Physisk orsak?

Sällan händer, at alla 15 à 18 äggen, som läggas under en Höna, äro fröa och gifwa lefwande ungar. Bliu alltså nödigt, at ej sossätta en Höna, med några få ungars upfödande. 24 har jag sedt kunna af en Höna födas. Aldersföre pläga utlänninaarne dela alla Kyllingarna emellan de 8 Hönorna, och dermed affända de 8 härifrån entledigaade til Suppen, eller ock läggas de på Ank. eller Hönsägg, som bättre batar. Somlige förena 3 Kalkoners ungar och gifwa dem alla åt en at föda och upföda. En Kalkon-Höna wär-
per

per gemenligen uti 2:ne Terminer om året, omkring uti Martii och i Augusti månader. Men skal hon föda ungar, som sent tillkommit, värper hon ej om hösten, hålft hon då ej får omgåås med Suppen.

De fem wurpna äggen kunna sällan med fördel utkläckas för höst-födden, som påkommer. De hallas äfwen af många för skadelige at äta, och tros förorsaka sten. Men genom smaken kunna de ej skiljas från våra gemena Höns-ägg. De ysta också mjölken på samma sätt, som andra ägg. Således tyckas de tryggat kunna ätas. Den bästa nyttan en Hushållare gör sig med Kalkon-Hö:norna är, at sedan de första gången utkläckt sina egna, låta dem utligga Ank- och Höns-ägg.

5. Cap.

§. I.

Wår uti Hushållning erfarne Auctor lärer oss, at som tidigast undtågna Kyflingarna under de 2:ne första dagar då de ligga uti Redan qwar. Hos utlänningen aktas noga, at dese nyfödde ej må få det minsta på första dygnet; om icke man wil räfna et pepparkorn med litet mjölk, hwilket gifwes, som et præservativ.

Det tyckes naturligare at i början ej öfwerlasta deras swaga magar med för mycket plåging. Den alwise Skaparen lärer väl så lagat, at de redan före sitt inträde i denna widlyftiga förråds-kammaren, fått så mycket de behöfwa, intil des deras krafter så tiltaga, at de kunna se sig om efter hittills owanlig föda, och den smälta.

§. 3.

Så snart de tre första dagarna äro förbi, plåga Hushållare i brist på ägghwita, som annars wanligt gifwes, koka ärter, til des deraf blir en tjock gröt, hwilken ställes fram för dem med deruti blandad lök, hwaraf de äta. Några dar derefter, sedan de dermed blifwit wane, blandas ärterna med allehanda gröna saker, som hackas och kokas: Såsom Gallat, Brännåstör, Apple med mera; af dese tages först en tredjedel, men 14 dar derefter tar man allenast en tredjedel ärter mot två tredjedelar grönt.

Alla dar så länge de hållas inne, lägges för dem en gråstorswa, hwarpå de kunna gå och hacka.

Så snart Kyllingarna tåla lusten och det är wackert wäder, släppas de med Hönorna ut på marken, at roa sig, och uppsöka det de sielswe finna wara för dem smakeligit.

6. Cap.

§. 1.

Sedan Ryklingarna blifwit något starkare och tåla lusten, föras de ut på betet, at uppsöka mass, grodungar, gråshoppor, frukt, frön, äpplen, plommon i trädgården, näslors frön och andra gröna saker. För at mätta dem med massar, föras de bittida ut om mornarna på de ställen, der jordmassar då plåga wisa sig som måst. Ut på daggen böra de dock ej komma; de wantrifwas deraf ej mindre än af rågn och slaskigt wäder. Waktaren skal tilhållas, at som oftast ändra betesplatser för sin sjädersånad. Han blir deraf muntrare, smälter bättre maten, får starkare hälsa och gifwer et läckrare fött.

I skogen älska de hållt at lefwa. Så snart ångarna äro slagne och hdet kommit i stack, kunna Ralkonerna på dem med fördel släppas. Allehanda krälände massar, insecter, gråshoppor, spindlar, finnas der til öfwerflöd för dessa gäster. Sammaledes då säden är samlad i hög, kunna desse djur, på de bara åkersälten, hafwa en härlig måltid af spilda korn, men i synnerhet af spindlar.

Mot hösten förplågas de med omogen massstungen frukt, samt andra grönsaker och jordfrukter, så at kostnaden är föga at wäna

D s

mot

mot nyttan, som man af dem kan förwänta.

NB. Snäckor och iglar äro en skadelig mat för Kalkoner: De få derefter en dödelig diarrhée.

Om någon märkes mista appetiten, så kan den väckas, om Ryklingarna gijwes koft Korn eller Hertzgrön.

Jag har förut nämnt, at de skola drifwas ut, bitida om morgonen, för at skaffa sig något til förtäring. Utomlands föras de hem klockan 10 för middagen, då hettan är stark, och hållas inne til klockan 2 à 3 efter middagen. Så nödigt, som det klara ljusets strålar för Ryklingarna är, så skadelig är ock des starka hetta. Mot astoneu drifwas de ej hem förr, än helt sent.

7. Cap.

Hos oss i Sverige är allmogeen owan wid det mycket båtande sättet, at snöpa, gälla, utskära, snitta och capunera de til slagt årnade djuren. Den är dock en urgammal Hushållskonst, hwilken omtalas uti 5 Mos. B. Den öhwades äfwen i Rom så allmänt, at det måste förbjudas. Hos oss har det kommit ue bruk. Hwad utlänningen härmed winner, samt hwad för smaketigt och mustigt fört et så

sådant utskurit Creatur ger, är otroligt för den, som dylikt ej fått erfara. På båda fönen anställes denna operation med fördel, äfwen som det hos swinslägtet tillgår. Jag torde framdeles så tillfälle, at närmare beskriwa detta sättet.

8. Cap.

Kalkonernas sjukdomar hållas före wara måst lika med dem, som hönsen plågas utaf. Men de skiljas ifrån hwarandra i mycket.

Då Kalkonerna gifwas up, blifwa matte och magtlösa, och man annars ej märker någon åkomma, brukas i Frankrike, at sticka den sjukas näs uti win, at den deraf dricker. Om han ej wil deraf swälja, hålles deraf uti honom, så at han deraf må upfriskas.

Pepparkorn tjena, at wäcka appetiten, och at förekomma en hvy sjukdomar.

Rost Korn: eller Hersgryn tjena äfwen til samma ändamål.

En blåsa plågar wisa sig på tungan. Man sticker hål på blåsan och twättar stället med win.

Feber öfwerfaller dem som oftast. Den märkes på blod: pinnar uti wingarna, som waxa stora, så at hela winger deraf ofta slo-
 far.

Far. Uti sådant fall dragas dese blodfulla pinnarna ut, och win gifwes dem at dricka, eller som bättre är doppas bröd uti win, som gifwes dem at äta. Uti samma sjukdom gifwes dem äfwen watten, hwaruti glödgadt järn warit släckt, samt stensöte: grås och gråbo hackade, en half hand full för 40.

Kalkonerna äro som oftast plågade af en huswudswullnad. Man brukar uti denna sjukdom twätta huswudet med järnwatten.

NB. Så snart någon sjuknar, bör han skiljas från de andra, och ej återkomma til dem, förrän han blifwit aldeles frisk. I an-
nor händelse kunna de andre af honom smittas.

Cicura är en för Kalkoner giftig ört. Då de förmenas deraf hafwa ätit, är Oliv:olja det bästa motgift.

Hafwa de af händelse ätit af trågärds: snäckor och skogs: iglar, så de en dödelig diarrhée. Peppar och Gråbo pulveriserade och hopknädde med Theriac, äro tjenliga läkedomar emot denna plågan: Deraf gifwes et eller annat piller, som stickes dem i halsen, tid efter annan.

Til underrättelse för de okunnigare, som på torget wilja köpa Kalkoner, får man följande anmärka. Det är bekant, at de yngre Kalkoners kött är bättre och blir mörare än de
äl

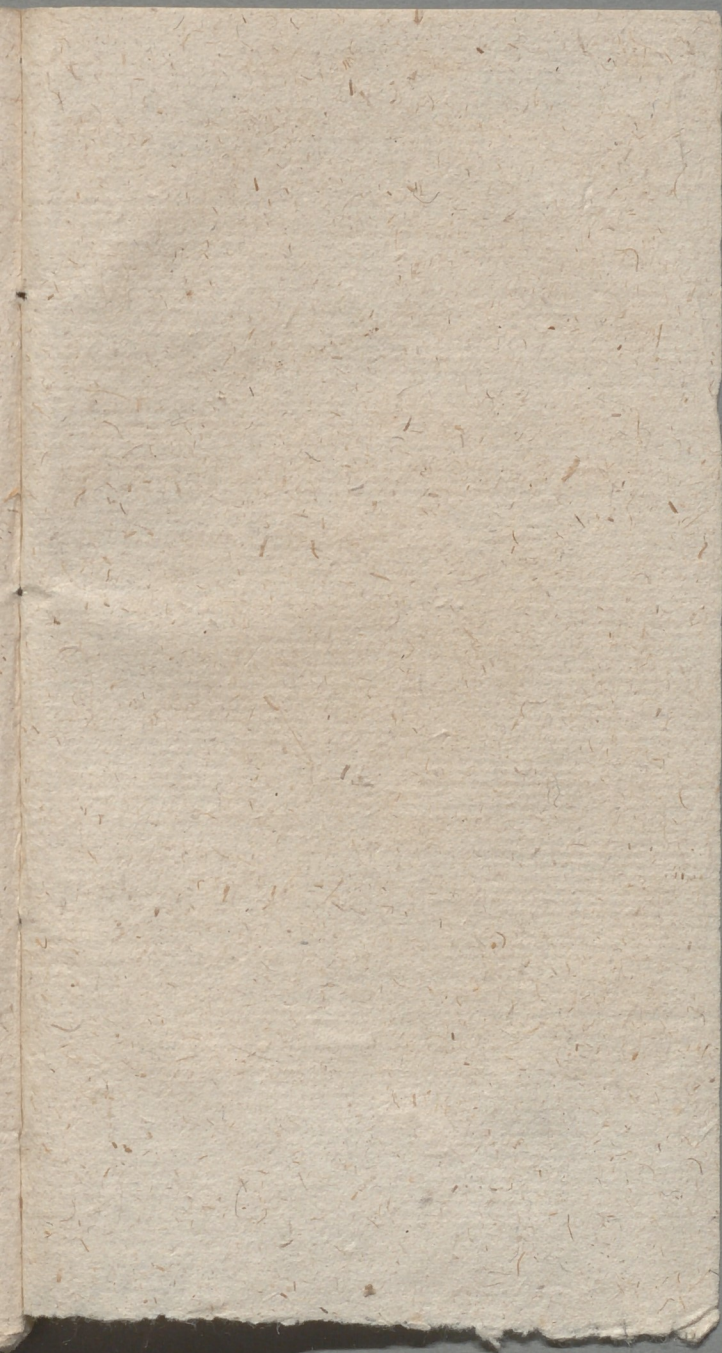
åldres, som är segt och hårdsmältare. Der-
 före är det nödigt at kunna skilja de yngre is-
 från de äldre. De yngre Kalkon- hanarne
 äro äfwen tjenligare til afwelens fortplantande,
 som förut är sagdt.

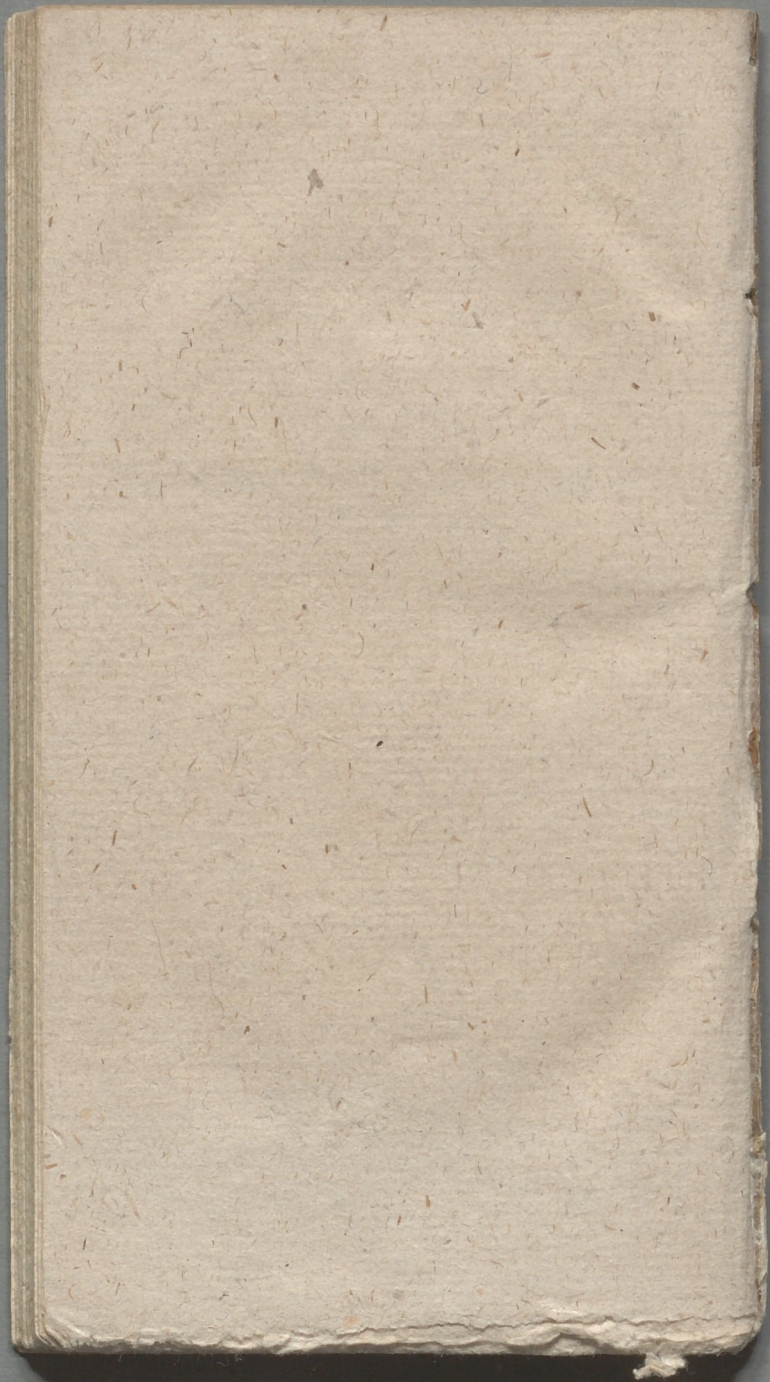
En ung Kalkon har korta sporrar, samt
 swarta och mjuka flor.

En gammal har torra och hårda sporrar,
 och då han är slagad, har han
 mycket insallne ögon.

Exemplaret kostar 1 Daler och 16 öre
Kopparmynt.

www.books2ebooks.eu